

XIV. NEMZETKÖZI
ÉS XXI. ORSZÁGOS
GRASTYÁN
INTERDISZCIPLINÁRIS
KONFERENCIA
ELŐADÁSAI

PTE GRASTYÁN ENDRE SZAKKOLLÉGIUM, 2021

A kötet megjelenésére az NTP- SZKOLL-20-0018 „Játék (a) kutatás” című projektprogram keretében kerül sor.

Nemzeti
Tehetség Program

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

ISSN 1587-6721

Nyomtatott kiadvány ISBN 978-963-429-922-6

Digitális kiadvány ISBN 978-963-429-923-3

© A Szerzők

© A szerkesztők

© PTE Grastyán Endre Szakkollégium

Tartalom

GYÖRFI GERGELY

Az izraelita tulajdonban álló orvosi és ügyvédi praxisok,
valamint gyógyszerterek államosítása Kaposváron
a német megszállást követően7

KISS BENCE ISTVÁN

Lokális perspektívák a varsádi német nemzetiségi
népi építészetben21

KISS MÁRTON

Az első világháború emlékezete Pécs városában
a 21. században37

LANG TÜNDE

Pannoniai villafürdők47

DÁNIEL LUKA

Peak of Stalinism and the Unfolding Crisis. The Necessity
of Change and Corrections in Agrarian Policy in Hungary
between May 1952 and July 195361

ÓRY FANNI, MESKÓ NORBERT, LÁNG ANDRÁS

Szépészeti beavatkozások elfogadása serdülőknél:
a környezeti hatások szerepe75

PAP ISTVÁN

A cápa: Camillo Castiglioni, a Magyar–Olasz Bank Rt.
alapítójának élete89

PETHŐ BORBÁLA

Georg Trakl – alkotáslélektani és befogadás-lélektani
vizsgálatok101

POLGÁR PETRA IBOLYA – DR. HABIL. DOMINGO ANTONIO LILÓN –

DR. BERKICS ERIKA

Nőnek lenni a XXI. században115

VARGA BÁLINT

„Az avarok nyilaitól Uram, ments meg minket”133

 PETHŐ BORBÁLA

GEORG TRAKL – ALKOTÁSLÉLEKTANI ÉS BEFOGADÁS-LÉLEKTANI VIZSGÁLATOK

ALKOTÁSLÉLEKTANI MEGKÖZELÍTÉS

TRAKL PSZICHOBIOGRÁFIÁJA

Georg Trakl Salzburgban született 1887. február 3-án. Magyar származású édesapja, Tobias Trakl vaskereskedőként dolgozott, míg édesanyja, Maria Catharina Georgot és hat testvérét nevelte otthon. Erich Neumann pszichológus a fizikai jóllét mellett kiemeli a „katasztrofális és halálosan veszélyes” családi környezetet, illetve az édesapa passzivitását fia egyre súlyosbodó problémáival szemben¹. Habár a mentálisan instabil Georg már fiatalon meglehetősen bohém életmódot folytatott, a költő leveleiben semmilyen jele nem maradt fenn egy aggódó édesapa közbelépésének. A gyógyszerfüggő édesanya kapcsolata a gyermekeivel szintén rideg volt. Maria legtöbbször elzárkózott környezetétől, önmagára meg nem értett személyiségként tekintett. Legszívesebben az egész napot a szobájában töltötte, az általa oly szívesen gyűjtött és restaurált régiségek között. Míg édesapja inkább csak árnyékként volt jelen életében, Trakl édesanyjához fűződő viszonya ambivalens volt: egyes leveleiben kötődést és aggodalmat fejez ki iránta, azonban volt, hogy elismerte, „puszta kézzel meg tudná fojtani”.

Georg negyedik legidősebb gyermekként nőtt fel. Zenei tehetséggel rendelkező húgával, Grete-vel bensőséges viszonya volt: Georg önmagát látta testvérében, aki több versében is megjelenik. Trakl Grete-hez íródott *Blutschuld* (Vérbűn) című művében ír kettejük kapcsolatáról, melyben a testvéri szeretet szerelemmel keveredett.

¹ NEUMANN 1959.

Trakl egészen fiatal korától kezdve meglehetősen közömbös volt társaival szemben, a tanulmányok terén nem teljesített jól. Matematikából, latin és görög nyelvből szerzett elégtelen osztályzata miatt évet kellett ismételnie, végül érettségi vizsga nélkül hagyta ott az iskolát. Már ekkor keletkezett egyik levelében panaszkodik a tanulás és a drogok miatti kimerülésről, illetve arról, hogy „sajnos még egyszer utoljára” kloroformhoz kell nyúlnia, hogy megnyugodjon. Valószínűsíthető, hogy a költő esetében az önkárosító életmód egyfajta imitációja volt a Baudelaire által oly híressé és divatossá tett dekadens életérzésnek.

Gyógyszerészsegédként dolgozott, mely lehetőséget biztosított ekkor kezdődő függőségének kielégítésére: többek között alkoholt, kokaint, morfiumot és ópiumot is fogyasztott. Nemcsak depresszióval, de szorongásos tünetekkel is küszködött: napjait vagy az eufória, vagy a kábultság állapotában töltötte. A tudatmódosító szerek hatására idegen emberektől csaknem pánikszerű féelme alakult ki.

Georg 13 évesen kezdett verseket írni, 19 éves korától jelentek meg első művei.

Miután Trakl édesapja elhunyt, a családnak anyagi nehézségei lettek. Georg, miután elvégezte gyógyszerészi tanulmányait, egyéves katonai szolgálatra jelentkezett. Egyre súlyosbodó depressziója fokozott gyógyszerhasználathoz vezetett.

Az első világháború kitörése után behívták a hadseregbe. A Grodeknél elszenvedett vereséget Trakl azonos című versében dolgozta fel. Itt katonai gyógyszerészként csaknem száz súlyos sérültet kellett egyedül, megfelelő felszerelés és eszközök nélkül ellátnia. Ez és további traumatikus események vezettek Georg idegösszeomlásához, majd öngyilkossági kísérletéhez. Utóbbi társai megakadályozták, s Trakl egy krakkói katonai kórházba került, ahol 1914. november 3-án kokain-túladagolásban hunyt el. Máig tisztázatlan, hogy baleset vagy újabb öngyilkossági kísérlet történt-e. Theodor Spoerri pszichiáter szerint a költő az élet és halál közti állapotba kíváncsi volt, s utolsó tetteivel a szerencsére bízta a végső döntést.²

² SPOERRI 1954.

KÖLTÉSZET – ÉS ANNAK PATOLÓGIÁJA

Erdélyi János műfordító szerint „Georg Trakl a gyönyörű enyészet költője”.³ Verseinek fő motívumai a halál, az elmúlás, az ősz és az éjszaka. A bibliai szimbólumok mellett gyakran megjelenik a nő-vér sötét alakja is, melyet feltehetően édesanyja ihletett. A versek több mint felében a kék és a barna szín dominál – melyek valószínűleg az anya ruhájának és hajának árnyalatai –, emellett a fekete, arany, vörös, fehér, ezüst fordul elő legtöbbször.³ Műveinek nagy részét egyfajta homályos, megfoghatatlan, álomszerű köd borítja.

Csúri Károly germanológus kiemeli Trakl lírájában az ismétlés fontosságát, melynek három típusa jelenik meg a költő műveiben: a szövegbelső vagy motivikus, az intertextuális és az intratextuális ismétlés. Emellett fontos szerepe van a többértelműségnek is, mely nemcsak bizonytalanságot kelt, de Csúri szerint „meghatározó oka a versek látszólagos érthetlenségének vagy nehezen érthetőségének”.⁴ Mindemellett jellemző Trakl költészetére egyfajta mámoros, álomszerű atmoszféra, amely az „orientációs pontokat, az idő- és térstruktúrákat, az oksági összefüggéseket, az egyes létszférákhoz tartozást, vagyis a világos referenciális viszonyokat megszünteti”.⁴

Kérdéses, hogy Trakl álomszerű, nehezen érthető versei a betegségével járó gondolkodási zavarok eredményei-e, vagy tudatos törekvések az expresszionista irányzat felé. Marie Kurrik szerint szkizofrén gondolkodási mechanizmusok elhatalmasodása⁵, míg Theodor Spoerri² és Otto Basil⁶ író szerint Trakl valóságtól való autisztikus elfordulása áll a háttérben. Egy 1969-es Trakl-konferencia szintén patológiás folyamatokra vezeti vissza a költő egyedi stílusát, ugyanakkor kortársak beszámolóí nem támasztják alá ezt az elképzelést.⁷

³ ERDÉLYI 2002.

⁴ CSÚRI 2016. 3–5.

⁵ KURRIK 1974.

⁶ BASIL 1965.

⁷ TÉNYI 2018. 288–293.

Prof. Dr. Tényi Tamás pszichiáter szerint „nem jogos Trakl költészetét bármilyen módon is a szkizofrén gondolkodási zavarok megjelenésének tartani, sokkal inkább tudatos, az expresszionista lírai irányt megcélzó és azt magas szintre emelő életműről van szó”.⁷

PSZICHOPATOLÓGIA

Trakl félénk, gátlásos, ugyanakkor impulzív személyiséggel rendelkezett, gyermekkorától kezdve voltak öngyilkossági kísérletei. Egyszer egy megrémült ló elé vetette magát, egy másik alkalommal vonat elé ugrott. Valamikor 5 és 8 éves kora között történt, hogy besétált egy tóba, míg annyira el nem merült, hogy csak a kalapja látszott ki a vízből – így tudták megmenteni. Spierri szerint egyszerűen szórakozott volt,² míg Neumann a pszichózis korai jelének látta az esetet.¹

Kamaszkorában megjelenése és viselkedése jóval eltért a megszokottól, s minden bizonnyal túllépte az egészséges határokat. Haját és oldalszakállát hosszúra növesztette, öltözködése túlzottan divatos és hiú volt. Mértéktelenül ivott és dohányzott. Társai mogorvának, bizonytalannak, megfáradtnak látták, s a költő idővel egyre visszahúzódóbbá vált.

Krakkóban megállapították, hogy régóta fennálló akusztikus és vizuális hallucinációi, valamint elsősorban édesapjával kapcsolatos származtatási téveszméi vannak. „Egy embert lát magamögött állni, késsel a kezében. Gyakran harangszót hall.” – írta az egyik orvos. – „Nem hiszi el, hogy édesapjától származik – úgy gondolja, egy bíboros utódja, és a jövőben nagy ember lesz belőle.” Traklt a krakkói kórházban *dementia praecox*-szal (szkizofrénia) diagnosztizálták. Máig vita tárgya, hogy helyes-e a diagnózis, és nem szkizoid személyiségzavarról és szerhasználattal összefüggő hallucinációkról volt-e szó. Spierri a költőről írt első patográfiában kétségbe vonja, hogy Trakl valóban szkizofréniában

szenvedett volna,² egy japán patográfus, Kenichi Minami szerint pedig inkább szkizoid személyiségzavarról lehetett szó.⁸

A szkizofrénia heterogén betegségcsoport, melynek hátterében elmeműködési zavar áll. Bleuler – aki *dementia praecox* helyett először használta a szkizofrénia elnevezést – négy *primer* tünetet (*alapvető*, ún. *A-tünetek*) állapított meg, amelyek a legjellemzőbbek a betegségre. Az első az asszociációs zavar, melyben a képzettársítás koherenciája elvész, helyette szétesett, kusza gondolkodás lesz jellemző. Második tünetként az affektív zavart említi, amely részben az érzelmi világ beszűkülését, elsivárosodását, másrészt a gondolatok vagy a beszéd és az érzések összhangjának megszűnését jelenti. Autizmus is jellemzi az ilyen betegeket: kapcsolatuk a reális világgal könnyen zavart szenved, akár meg is szakadhat. Az érzelmi ambivalencia is alapvető tünet, a szkizofréniával gyakran együtt jár az ismerősök, hozzátartozók iránti szeretet-gyűlölet kettőssége.

Szekunder, nem feltétlenül minden betegnél előforduló tünetek: téveszmék (az énmre vonatkozó bizarr, rendszerezetlen téves ítéletek, melyek helyességéről a beteg meg van győződve); érzékcsalódások (inkább akusztikus, ritkábban vizuális, viszcserális hallucinációk, melyek állapotában a beteg környezete számára kevéssé vagy egyáltalán nem hozzáférhető); kataton – ezen belül izgalmi, gátlásos – tünetek; a beszéd és az akarat zavarai (inkoherencia, ambivalencia). A betegség relapszusok mentén zajlik, időről időre visszatérő epizódokkal, melyeket jellegzetes viselkedés- és hangulatbeli változások előzhetnek meg.⁹

A szkizoid személyiségzavarra a szkizofréniához hasonlóan jellemző az érzelmi ridegség, kiüresedettség, zárkózottság. A betegek általában magányosan élik le egész életüket, nem vágnak társaságra. Érdeklődéssel fordulnak a matematika, filozófia felé.

BEFOGADÁS-LÉLEKTANI MEGKÖZELÍTÉS

TRANZAKCIONÁLIS PSZICHOANALÍZIS

Norman N. Holland irodalomkritikus tranzakcionális pszichoanalízis modellje azt a négylépcsős folyamatot írja le, amely mindannyiunkban lejátszódik egy irodalmi vagy egyéb művészeti alkotással való találkozás során. A DEFT rövidítésbe foglalt négy alapvető lépés közül az első az *expectations* (elvárások), mely az olvasó alkotáshoz való kezdeti hozzáállását írja le. Eszerint a befogadó „a mű azon elemeire válaszol pozitívan, melyek megfelelnek addigi élettapasztalata alapján kialakított elvárásainak, a műbeli helyzetre vonatkozóan”.¹⁰

A második lépés – *defense* (védekezés) – Holland szavaival élve „az ego minden olyan cselekedete, amellyel elutasítja, amit képtelen tolerálni”.¹¹ Tehát a befogadási folyamat akkor folytatódhat, ha az olvasó a műben felfedezi azokat a védekező mechanizmusokat, melyeket korábban használt környezetéhez való alkalmazkodása során. Ennek eredménye határozza meg, hogy az olvasó elmerül a történetben vagy teljesen hidegen hagyja a szöveg.

A harmadik lépcső az egyén örömteli fantáziáinak (*fantasy*) kivetítése a műre. Holland megfogalmazásában: „Egy irodalmi mű megálmodik valamit számunkra. Megtestesít és előhív bennünk egy központi fantáziát, melyet aztán kezel és irányít bizonyos eszközökkel: az elme esetében ezek a védekező mechanizmusok.”¹¹

A negyedik fázisban ezen fantáziák transzformálódnak (*transformation*) – az olvasó a műben felismert folyamatokat, eseményeket egyezteteti az önmaga és a társadalom által elfogadott erkölcsi értékekkel, normákkal.

¹⁰ TÉNYI 2007.

¹¹ HOLLAND 1975.

Holland az alkotás befogadásának folyamatát a hipnózisban való elmerüléshez hasonlítja: szerinte a módosult tudatállapotban lévő alany egyfajta alrendszerként állít fel egóján belül, amely ugyanúgy válaszol a hipnózisra, akár a befogadó olvasó a szövegre.¹¹

BEFOGADÁS-LÉLEKTANI INTERJÚK RÖVID BEMUTATÁSA

Vizsgálatunk során Trakl *Nyugalom és csend* című versét mutatunk szkizofrén betegeknek ($n = 11$) és egyetemi hallgatóknak ($n = 11$). A kutatás során a mű elemzésére és élettörténeti vonatkozások feltárására törekedtünk a Holland által leírt DEFT jelenségkörének keretében.

Viktor – szkizofrén beteg

Viktor szerint a vers szerzője enyhén depressziós lehetett, erről a madarak sötét röpte árulkodik. A következő sorokkal tud leginkább azonosulni: *Holdas kőben éjjeledik megint a homlok, / sugárzó ifjú, / őszben s komor enyészetben feltűnik a nővér.* „Ahogy öregszik az ember, úgy barnul a bőr, s egyre kevesebb fény jut az arcára.”

Véleménye szerint az alkotó befelé forduló, introvertált alkat volt, de „ettől ő nem szenvedett, mert sok hasonló verset írt. Valószínűleg egy 28 éves nő lehetett, aki inkább élt az irodalomnak, mint az életnek. A versben nincsenek közös utalások – ez azt jelenti, hogy sohasem találta meg a párját. Egyedül volt, egyedül a gondolataival, a természetben.” Érdekes, hogy Viktor fantáziájában a szerző nőként jelenik meg, amely a Trakl-líra különös álmosszerű költőiségéhez köthető.

Viktornak a versről gyermekkori évei jutnak eszébe, elmondja, ez számára egy nagyon szép időszak volt. Ugyanakkor felelevenedik benne a traumatikus élmény, hogy édesanyja csaknem belehalt a születésébe, s ez édesapjával való kapcsolatát is meghatározta. „Apám ezért gyűlöl engem, mert miattam halt meg (majdnem) anyu, pedig ez nem igaz.” A vers személyes emléanyagot mobilizál, melynek hátterében a Holland által leírt DEFT jelensége húzódik.

Angéla – szkizofrén beteg

Angéla szerint a vers hangulata romantikus, alkotója nosztalgikus, belenyugvó. „Olyasvalaki írhatta, aki érezte, hogy közel a halál.”

Leginkább a következő sorokkal tud azonosulni: *Ször-hálóban / fogta ki egy halász fagyos tóból a Holdat.* „A Hold a tisztaság. Én egészen gyerekkorom óta megpróbáltam tisztán élni, és erősen büntettem magam egy-egy nem megfelelő szóért, tettért. Voltak hibák, rengeteg hiba.”

„[...] *csillagának támasztva arcát, / avagy fejét bíbor álmra hajtja.* Ez a két lehetőségről szól: van pokol és van mennyország. A *bíbor álm* a bűn, a *csillag* isteni. Az *értelmesek fényleni fognak* [...], *mint a csillagok, mindörökké.* Ez benne van a Bibliában. Mi pedig vagy a csillagot választjuk, vagy a bíbor álmat.” A vers szimbolikájának értelmezésében bibliai, illetve a jungi archetipusokkal kapcsolatos interpretációk villannak fel.¹² A páciens pszichopatológiájára nézve könnyedén halad ezen dimenziók felé, asszociatív szabadsága – hasonlóan, mint Trakl esetében – költői értelmezést szül.

„A *csillagának támasztva arcát* annyit jelent, hogy *magányosságának támasztva arcát.* A csillagok nagyon messze vannak egymástól. Minden ember magányos, hiába vannak kapcsolataink, egyedül halunk meg – és akkor el kell számolnunk mindennel.”

Angéla úgy véli, agglegény írta a verset, idős korában – utóbbi számára a cím árulja el. Helyesen megsejti, hogy az alkotó szkizoid alkat lehetett, aki érzi, hogy élete hamarosan a végéhez ér, de már belenyugodott ebbe. A szkizofréniával együtt járó magányosság érzete segíti a művet befogadó páciens, hogy a Trakl világot jellemző kitaszítotttsággal azonosuljon a mű olvasása során.

Az egész költeményt nosztalgikusnak, mégis keserűnek találja. „Számomra teljesen olyan, mintha engem készítene elő a halálra.” A beszélgetés során végig érezhető, hogy a beteg képes az osztrák költő szürrealisztikus, expresszionista fantáziavilágának megérintésére, az abban történő közlekedésre.

¹² JUNG 2000.

Ilona – szkizoaffektív beteg

Ilona szerint a vers az alkotó halálát mutatja be, amit ő maga idő előtt megérez, megálmodik, s egyfajta kényszert érez, hogy megossza ezt a világgal. Páciensünk könnyedén azonosul a szerzővel, hiszen elmondása szerint ő is gyakran álmodik olyasmit, ami – bár számára múltbeli eseménynek tűnik – csak később fog megtörténni. A jósló álmok jelenségvilágát Carl Gustav Jung hangsúlyozta a kollektív tudattalan mélylélektanának tanulmányozása során.¹² Ilona itt erre a lélektani jelenségre reflektál.

Az első versszak Ilona szerint a pásztorok nyugovóra térését mutatja be – a munka végeztével kellemes elégedettségérzet tölti el őket, tudják, hogy biztonságban vannak és nyugodtan alhatnak.

A második versszak szintén nyugalmat árasztva kezdődik. „A kék kristály az ég. Ez a természettel való összhangot jelenti.” A sápadt ember csillagának támasztva arcát azonban előkészíti a közelgő tragédiát.

A harmadik versszakban folytatódik – Ilona szerint – a nyugalomból csendes szomorúságba való átmenet. A kék virágok szentiségének említése még örömteli – a beteg maga is igencsak kedveli a virágokat, a velük való törődést –, a csend, a feledett dolgok a halál jelképei. A kilobbant angyalok megjelenése szintén előrevetíti a tragédiát, hiszen „ők a végső nehézségben jönnek segítségíteni az embereket”.

A sugárzó ifjú az alkotó, a pásztor egy fiatal társa lehet, akiben önmagát látja. Betegünk meglátása szerint az utolsó sor vészjósló az ősz, enyészet szavak miatt is, de leginkább azért, mert a nővér – aki önmagában pozitív jelenség –, illetve az ő megjelenése, a rá való szükség arra enged következtetni, hogy valami baj történt. Ilona jól érzékeli fantáziáiban, hogy a nővér Trakl számára alakjához.

A cím is hűen tükrözi a vers kettősségét: a boldog nyugalom és a szomorú csend jól kifejezi a halál előtti és az azt követő érzelmeket. Ilona szerint a verset egy középkorú férfi írhatta – erről

az alaposan átgondolt, nem egykönnyen érthető megfogalmazás árulkodik szerinte –, akinek lehetett valamilyen mentális betegsége, azonban semmiképp sem súlyos, egyébként nem lett volna képes egy ilyen összetett alkotás megírására. Ilona meglátása azon kutatók álláspontját erősíti, akik szerint a Trakl-líra háttérében nem pszichopatológiai tényezők, hanem sokkal inkább tudatos lírai szándék húzódik.

A verset olvasva Ilona felidézi, hogy ő hogyan „halt meg” bizonyos értelemben a családjá számára, amikor a betegségére fény derült. Elmeséli, mennyire nehezen viseli, hogy szerettei „örültnek tartják”, s „már nem úgy néznek rá, ahogy kellene”. Állítása szerint sokszor azt is – előre – hallja, miket mondanak róla az emberek. „Azt gondolják, az egészet csak beképeztem... nem elég maga a betegség, még csak el sem hiszik, hogy tényleg az vagyok”.

Tünde – egyetemi hallgató

Tünde a versben a természeti kép leírásával párhuzamosan egy mélyebb szinten az alkotó lelki, érzelmi világának változását látja. Különösen szép mozzanata ez a Holland által leírt fantázia és transzformáció jelenségeinek, amelyek a már elemzett DEFT elemei.

Tünde empatisz készségeöl is árulkodik a vers értelmezése: könnyedén azonosul a költő lelkiállapotával. A harmadik versszakot különösen közel érzi magához. „De mindig meghatja a szemlélőt / madarak sötét röpte” – ez azt jelenti, hogy a művész nemcsak a társadalmilag elfogadott dolgokban látja meg a szépet. Bár tisztában van a negatívumokkal, mégis képes kihozni belőlük valami értékeset. Jóllehet először megijed a sötétben hirtelen felszálló rajtól, mindjárt rájön, hogy azok csupán repkedő madarak. A kék virágok szentsége a tiszta szerelmet jelképezi – a kék az őszinteség színe. A feledett dolgok utalás korábbi helyzetekre, azokban elkövetett hibákra, a kilobbant angyalok pedig egy valamikori szerelem elmúltát jelzik.”

„Holdas kőben éjjeledik megint a homlok – ahogy sötétedik,
úgy múlnak el az évek is: gyorsan, észrevétlenül. Itt eszmél rá a
költő, hogy eljárt felette az idő.”

Az elmúlást jelző őszben a nővér megjelenése Tünde véleménye szerint reménytelen: lehet, hogy végig ez tartotta a lelket a költőben. Fontos a határozott névelő – nem *egy új* szerelem, hanem *a régi* visszatérését látjuk. „Mintha az alkotó sok-sok éve elvesztett volna valakit, akivel most újra találkozik, s még ő maga sem tudja, mit kezdjen a helyzettel.” Tündét a vers a *Blue Jay* című filmre emlékezteti, amely szintén egy régen különvált szerelmespárról szól, akik újra látják egymást. Érdekes itt is az intertextuális párhuzam, amelyet személyes fantázia és élményanyag hoz mozgásba.

Tünde szerint a verset az alkotó önmagának írta, szeretne volna megőrizni ezeket a pillanatokot, érzéseket. A cím vegyes érzelmet takar. „A nyugalom inkább szomorú, hiszen régen a költő sugárzott, mostanra már lecsillapodott. A csend pozitív, jelzi, hogy a szerző részben elégedett is, nem élne másképp, de hiányoznak neki a régi izgalmak. Az eltelt hosszú idő, az emlékek azonban őt is figyelmeztetik: soha vissza nem térő alkalmak vannak az életben, mi pedig elszalasztjuk őket.”

Levente – egyetemi hallgató

Levente a címből következett a szerző személyére: nyugalomról és csendről egy idősebb nő írhatott. Az első versszak megteremtí a hangulatot és a környezetet: „Este van, hideg, téli idő – a költő mintha depresszív hangulatát vetítené ki a környezetére. A *szőr-hálóban* halászó ember kissé ellentmondásos, hiszen az állatoknak lehetne szőre. Mintha az alkotó összemosná a valóság elemeit, ez talán azt is jelentheti, hogy kissé zavarodott. A Nap és Hold égitestek említése utal rá, hogy a művész rendkívül távol érzí magát mindentől. Az erdő, madár, virág motívumok pedig jelzik a költő kivonulását a természetbe.”

A második versszakban a kristály Levente szerint egy értékálló, tiszta szimbólum, fenségét jelzi a kék szín is. „Ez a költő saját kis világa a világban, akárcsak Babits elefántcsonttornya. Itt él csillagának támasztva arcát, azokra tekintve reménykedik valami jobb eljöveteleiben.”

A harmadik versszakban az angyalok Levente szerint a segítségnyújtás jelképei. Ebben a részben kiteljesedik a természet rendje, csendje, harmóniája, és mindez még egy csöpp reményt hoz a költő számára.

„A vers végén egyfajta keretes szerkezetként ismét megjelenik a Hold, s itt visszatér a költő rossz hangulata, felváltva a reményt. Az ősz és a komor nyészet képviseli a keserű realitást, amelybe lassan visszatér az alkotó. A nővér feltűnése is ezt jelzi, mintha a képzeletbeli világból visszakerülnénk a kórházba – lehet, hogy az egész csak a gyógyszerek hatására kialakult hallucináció, álom volt. Itt a beteg művészt meglátogatja a nővér, hogy ellenőrizze, minden rendben van-e, jelenléte biztonságot nyújt.”

Leventének különösen tetszenek a műben a rövid versszakok, a sortörés, a természet elemei és a keretes szerkezet. „Érdekes, hogy az alkotó tulajdonképpen csak betűket rakosgat egymás után, és mégis mennyi gondolatot, érzelmet közöl ezzel – pedig ha mindezt összekevernénk, semmi sem lenne belőle. Nem egy elsőre megérthető vers ez: le kell ülni hozzá, félretenni minden más gondolatot, és várni kicsit, amíg megérkezik a válasz, hogy miről is szól.”

ÖSSZEGZÉS

Befogadáslélektani vizsgálatunk ismételten rámutatott a Norman Holland által azonosított DEFT jelenségének központi szerepére a műértelmezés során. Míg az egyetemi hallgatóknál a személyiség, a pszichiátriai betegeknél sokkal inkább a tünettan, a traumatikus életesemények megnyilvánulását figyeltük meg a

torzítások, laza asszociációk tükrében. Mindannyiuk esetében elmondható azonban, hogy a ködös, többértelmű megfogalmazás lehetővé tette a személyes emléanyag, gondolatok, érzelmek belevetítését a műbe.

IRODALOMJEGYZÉK

- BASIL, Otto: Georg Trakl in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. Rowohlt, Reinbek bei Hamburg, 1968.
- CSÚRI Károly: Georg Trakl lírai szövegvilágának konstrukciós elvei. MTA Akadémiai Doktori Értekezés, Tézisek, Budapest, 2016. 3–5.
- ERDÉLYI János: Georg Trakl: A magányos őse. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2002.
- HOLLAND, Norman: The dynamics of literary response. Oxford University Press, New York, 1968.
- HOLLAND, Norman: Five readers reading. Yale University Press, London, 1975.
- JUNG, Carl Gustav: Az ember és szimbólumai. Göncöl Kiadó, Budapest, 2000.
- KURRIK, Marie: Georg Trakl. Columbia essays on modern writers. Columbia University Press, New York, 1974.
- MINAMI, Kenichi: Pathographical approach to Georg Trakl. *Japanese Bulletin of Pathography*, Tokyo, 2000. 59. 2–11.
- NÉMETH Attila: A pszichiátria rövidített kézikönyve. Medicina Könyvkiadó ZRT., Budapest, 2016.
- NEUMANN, Erich: Georg Trakl: Person and Mythos. *Creative Man: Five Essays*. Princeton University Press, Princeton, 1959.
- SHARP, Francis Michael: The poet's madness: A reading of Georg Trakl. Cornell University Press, Ithaca, 1981.
- SPOERRI Theodor: Georg Trakl: Strukturen in Persönlichkeit und Werk: Eine psychiatrisch-antropographische Untersuchung. Francke, Bern, 1954.
- TÉNYI Tamás: A Füst című vers értelmezése akut pszichózisban. In: Sárközi Éva (szerk.): A kémikus, a pszichiáter, a jogász... és az irodalomtörténet. József Attila értelmezések. L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2007. 55–56.
- TÉNYI Tamás: Inceszt és hasonmás – Grete és Georg Trakl. *Psychiatria Hungarica*, 2018. 33. 288–293.